

למי מגיע הקרדיט?

Category: ויקהל, שמות

לארון הברית שותפים רבים, אבל במקרא הוא מיוחס לבצלאל בלבד. הסיבה: בצלאל מסר את נפשו על בנייתו. אותם יהודים שמסרו את נפשם על שמירת המצוות. עבורם זה לא היתה חוויה זמנית, אלא אירוע שהשפיע על כל חייהם.

ה'מלמד' שמסר את נפשו

הרב אהרן חזן בשנות הארבעים גר בטשקנט. חסידי חב"ד המקומיים ביקשו ממנו שיארגן 'חדרים' מחתרתיים, הם בחרו בו גם משום שהוא לא נמנה על חסידי חב"ד ולפיכך הקג"ב לא חשד בו כל כך. ואכן הוא אירגן 'חדרים' בארבעה מקומות בעיר, כל סניף מנה עשרים ילדים ובראשם מורה שלימד אותם.

אחד מהמורים הללו היה הרב זלמן לייב אסטולין ע"ה, במלחמת העולם השנייה הוא היה חייל בצבא הרוסי ובמהלכה הוא חטף כדור ברגלו ומאז היה נכה כל ימיו. הרב אסטולין היה יהודי תלמיד חכם, איש שמח אוהב ישראל ומאיר פנים לכל אדם. מכיון שהוא היה נכה מימי המלחמה, כאמור, הוא חש מעט פחות לגורלו, ולא פחד כל כך שיאסרו אותו, כי מה כבר אפשר לעשות לאדם כזה?

פעם אכן הגיעו לביקור פתע מהק.ג.ב. ל'חדר' שלו, והילדים כבר ידעו היטב מה צריך לעשות כשהמשטרה מגיעה. הם התנהגו כמו שמתנהגים במועדון של נערים שהנכה הזה נפל לשם בטעות? הם החלו לזרוק עליו חפצים, לצחוק ממנו ולגנוב את הקביים שלו, וכך נוצר הרושם כאילו שהם סתם מצאו אדם מסכן ללעוג לו. כשהשוטרים הבחינו כיצד הנערים מתעללים בו? הם החלו לצעוק על הילדים: איך אתם מעיזים להציק ולהפריע לאדם נכה? תתביישו לכם! וגרשו אותם מהמקום. וכך הם ניצלו, שכן השוטרים לא תפסו שהוא המורה שמלמד אותם תורה.

במשך השנים שהוא היה ברוסיה, עד עלייתו לארץ ישראל, הוא היה מסכן את חייו ומלמד ילדים יהודיים תורה גם בבית הפרטי שלו. כעיקרון אף אחד לא רצה ללמד ילדים בבית שלו, כי הדבר היה כרוך בסכנת נפשות ממש, אך ר' זלמן לייב אמר שלא מעניין אותו כלום, העיקר שילדי ישראל ילמדו תורה. זוהי מסירות נפש אמיתית.

שותפים רבים, שם אחד

בפרשת השבוע שלנו אנו מוצאים דבר מעניין. משה רבינו מינה שני אנשים שיהיו אחראים על כל עבודת המשכן והם בצלאל ואהליהב, ואכן שניהם היו אחראים על כל העבודה. לאחר מכן מספרת התורה כיצד נעשתה העבודה בפועל: "ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה" וכו' ובהמשך נכתב: "ויעש את הקרשים", "ויעש את המנורה", "ויעש את מזבח הקטורת", "ויעש את הכיור". אולם בשום מקום לא מפורט מי עשה זאת, פרט למקום אחד: כאשר מסופר על הארון נאמר "ויעש בצלאל את הארון".

זוהי למעשה הפעם היחידה שמפורט שמו של מישהו ¹ שמו של בצלאל בלבד, ואילו אהליהב אינו מוזכר כלל (ראה 'לקוטי שיחות' כרך יא פרשת ויקהל שיחה ב). נשאלת השאלה, מדוע התורה שינתה כאן מהרגיל והזכירה את שמו של בצלאל?

מפרש רש"י "ויעש בצלאל ² לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים, נקראת על שמו". אמנם גם שאר החכמים השתתפו בעשיית הארון, ובצלאל לא היה היחיד שעסק בכך, אולם מפני שהוא מסר את נפשו על כך, נקרא הדבר על שמו, "ויעש בצלאל".

דבר דומה אנו מוצאים במדרש לגבי משה רבינו. המדרש אומר: "וכן אתה מוצא במשה שנתן נפשו על ג' דברים ונקראו על שמו ³ תורה מנין שנאמר ויהי משה בהר ארבעים יום, ונקראת על שמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי" (שמו"ר ל, ד). ולכאורה כיצד נקראת התורה על שמו של משה? הלא זוהי תורת ה'! אלא שמשה מסר את נפשו עליה ולא אכל ולא שתה ארבעים יום במשך שלוש פעמים, ובגלל מסירות נפשו נקראת התורה על שמו.

גם בתפילת שחרית בכל יום אנו מוצאים דבר דומה. מיד לאחר "הודו" אנחנו אומרים "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" שזהו מזמור שעוסק בחנוכת בית המקדש. לכאורה בית המקדש נבנה על-ידי שלמה המלך ומדוע נאמר אפוא "חנוכת הבית לדוד"?

ויתרה מזו: הקב"ה אמר לדוד המלך שהוא לא יכול לבנות את בית המקדש, כמו שנאמר ב'דברי הימים' א' (כב, ז ואילך): "ויאמר דוד לשלמה בנו, אני היה עם לבבי לבנות בית לשם ה'. ויהי עלי דבר ה' לאמר, דם לרב שפכת ומלחמות גדולות עשית לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני, הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה ⁴ הוא יבנה בית לשמי".

ואם- כן מדוע בכל יום בתפילה נותנים את ה"קרדיט" לדוד המלך, כאילו שהוא בנה את בית המקדש?! מבאר המדרש: "בכל מקום שאדם יגע ונותן נפשו על הדבר, אין הקב"ה מקפח שכרו, רצונך לידע, שלמה בנה בית המקדש שנאמר 'ויבן שלמה את הבית ויכלהו' בשביל שנתן דוד נפשו על בית המקדש שיבנה, שנאמר זכור ה' לדוד את כל ענותו אם אבא באהל ביתי ⁵ אם אתן שנת לעיני ⁶ עד אמצא מקום לה' ולא קיפח הקב"ה שכרו אלא הכתיבו על שמו 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, הוי נוצר תאנה יאכל פריה" (במדבר יב, יא) .

המעשים מדברים

אנו הולכים ומתקרבים לחג הפורים בו אנו קוראים את מגילת אסתר. שואל הרבי שאלה דומה ('התוועדות' תשמ"ד עמ' 4021): מדוע נקראת המגילה על שמה של אסתר ולא מגילת מרדכי? הלא הוא היה זה שציווה עליה ללכת כמ"ש "כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עושה".

התשובה היא שבפועל ממש הייתה זו אסתר שמסרה את נפשה עבור עם ישראל, ולכן המגילה נקראת על שמה.

עם ישראל נקרא העם היהודי על שם יהודה. וכמו שאנו מוצאים במגילה שבה נזכר השם "יהודי" לראשונה, אנו קוראים על מרדכי ² שלא היה משבט יהודה ³ שכותבים עליו "איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי ⁴ איש ימיני". כלומר, אף-על-פי שהוא היה משבט בנימין, בכל זאת הוא נקרא בשם "יהודי". ויש לומר (ע"פ המדרשים) שהיות שיהודה היה זה שמסר את נפשו בפועל על בנימין בשעה שיוסף רצה לקחת אותו לעבד, והוא השתדל בזה יותר משאר אחיו, לכן נקראים כל ישראל על שמו, שכן הוא היחידי שהיה מוכן למסור את נפשו על אחיו.

לכאורה יכול לבוא אדם ולטעון, אדם שמסר את נפשו פעם אחת לפני חמישים שנה, נו יופי, כל הכבוד לו. אבל כיום במה הוא יותר טוב ממני? אני יכול להעיד מהיכרות אישית עם היהודים הללו שמסרו את נפשם לפני עשרות שנים, שאין זה מאורע היסטורי חד פעמי שמסופר בפי כל, אלא מדובר במאורע שהשפיע על כל חייהם. כל מצוה שהם קיימו הייתה נראית אחרת לגמרי.

כשר' זלמן לייב אסטולין היה מברך ביום הראשון של סוכות על הלולב ⁵ קשה לתאר את השמחה וההנאה שהיו שפוכים על פניו באותה שעה. באיזו התלהבות עם דמעות בעיניים הוא השמיע את הברכה. התפילה היומית שלו בכל בוקר הייתה בחיות מיוחדת. כשהוא ישב וחגג את ליל הסדר ראו שזו חוויה אחרת לחלוטין.

יהודי שמוסר את נפשו אפילו פעם אחת ⁶ הדבר מעמיד אותו ברמה אחרת לגמרי ויש לו סוג של קשר אחר, נעלה וגבוה יותר, עם הקב"ה. כל חייו הוא עומד בדרגה אחרת של התקשרות עם הקב"ה. זו לא אותה מצוה שאנחנו מקיימים. בכל מצוה של יהודי כזה מעורבת קצת מסירות נפש מאותם ימים.

לשם מה אנחנו מדברים על כל זה? הלא לנו ברוך ה' אין את הניסיונות הללו כפי שאותם יהודים חוו ברוסיה. אבל עצם העובדה שאנחנו מדברים ומזכירים אנשים שמסרו את נפשם ולומדים את הסיפור שלהם ⁷ זה לכשעצמו מחמם אותנו ומעמיד אותנו בעולם אחר. ואפילו שזה לזמן קצר ⁸ דינו.